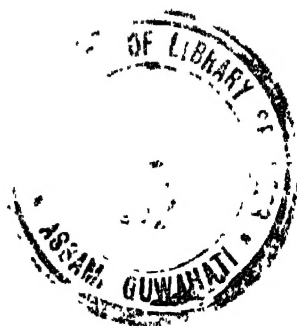

বহুদৈ লিগিবী

বহুদৈ লিগিৰী

বজনীকাস্ত ববদনৈ

মাহি-প্রকাশ

ট্রিউটন বিল্ডিংছ
ওয়াশাটো-৬

RANDOI LIGIREE

A historical novel written by Late Rajani Kanta Bardoloi and published by Sahitya-Prakash, Tribune Buildings, Guwahati-781003, and Price Rs. 25.00 (Rupees Twenty five only)

* প্রকাশক :

সাহিত্য-প্রকাশ ॥ ট্রিবিউন বিল্ডিং ॥

গুৱাহাটী-৭৮১০০৩

* পুনৰ মুদ্রণ : ১৯৭২ খ্রি:

„ „ : ১৯৭৩ খ্রি:

„ „ : ১৯৮৭ খ্রি:

* মূল্য ॥ ২৫.০০ (পঁচিশ টকা) মাত্ৰ ॥

* প্রচ্ছদপট অঙ্কন :

! ত্রৈলোক্য দত্ত

* মুদ্রক :

ট্রিবিউন প্রেস ॥ গুৱাহাটী-৭৮১০০৩ ॥

উচৰ্গা

অকালতে ১৯২৮ খৃষ্টাব্দৰ জানুৱাৰী মাহত শদিয়াত
আমা-ডিমা ছাৰ্টি ল'ৰা-ছোৱালী এৰি পতিৰ আগতে আমাক
সকলোকে কন্দুৱাই বৈকুণ্ঠী হোৱা মোৰ পৰম সাদৰী সৰু-মাজিউ
জীয়াৰী ৩মৃণালিনী আইটিৰ নামত এই পুথি উচৰ্গা কৰিলোঁ।
যা বাছা ! ককায়েৰ দুজন আৰু নিচেই সৰু-ভায়েৰ জনৰ
লগত মিলি-জুলি স্বৰগৰ ফুল স্বৰগতে থাকিবি। কালপ্ৰাপ্ত
হলে আমিও যাম আৰু তাত তহঁতক লগ পামগৈ।

ৰজনীকান্ত বৰদলৈ

বহুদৈ লিগিৰী

প্ৰথম অধ্যায়

বহুদৈ

আমাৰ বহুদৈ লিগিৰীৰ ঘৰ উজনীৰ মাজুলীত থকা কমলাবাৰী গাঁৱত আছিল। সেই সময়ত অৰ্থাৎ মানব দিনৰ আগেয়ে গাঁওখনত এশ কি ছকুৰি ঘৰ কৌচ, কলিতা, বামুণ, সূত, কাটনি ইত্যাদি জাতিৰ মানুহ আছিল। বহুদৈৰ বাণেকৰ নাম বতিকান্ত, মাকৰ নাম কমলা। তেওঁবিজাক সোণাৰি কলিতা জাতিৰ মধ্যবিত্ত অৱস্থাৰ মানুহ আছিল।

বহুদৈ মাক-বাণেকৰ একেজনী জীয়াৰী আছিল। তাইৰ তলত মাধোন এটা ভায়েক আছিল। সম্পতিৰ ভিতৰত তেওঁবিলাকৰ দুজনী-মান গাইগক আৰু এটা গলখন ৰবা মতা ম'হ আছিল। গাই কেইজনীৰ গাৰীৰ খাইছিল; গলখন ৰবা ম'হটোৰে বতিকান্তে কমলাবাৰী সত্ৰৰ লাহেৰাজ মাটি তিনিপুৰামান গা খাটনিলৈ লৈ তাত আহধান, সবিসহ, মাহ, মুগ, শাক, পাচলি ইত্যাদি খেতি-বাতি কৰি সুখেৰে খাইছিল। মাটি বৰ সাকৰা, দেইদেখি পশু বৰ ভাল হৈছিল। সেইকালত আজিকালিৰ দৰে মানুহৰ লাহ-বিলাহ বা কানি * চিগাৰেট, মৰ,

* কানি ইংৰাজে জনবদেণ লবৰ পৰাহে প্ৰচলন হৈছে। বেগভলান্তে পোন-প্ৰক্ৰমে ইংৰাজৰ কোনোবা মাৰাঠা নে হিন্দুস্থানী চিপাহীৰ পৰাহে হেনো জননীয়া মানুহে কানি খাবলৈ আৰু খাবু খেতি কৰিবলৈ লিখিলে। বৰ্তমানে কানিতকৈও চিগাৰেট জননীয়াৰ নৰ্মনাথ কৰিবলৈ ৰখিছে। জননীয়াৰ খতি সুখেৰে অজ্ঞা ৰূপ লাগে লাগে তিব্বতীৰ ধোৱা হৈ উঠিব আশিছে আৰু চিগাৰেট হুপি মানুহ পোৱা-পিছাত নে দুখীয়া হৈছেই ততুপৰী জৰিয়তলৈ জননীয়া ফেল পাতকলৈ কেইকোৱলি গতি লিখিছে।

ভাং ইত্যাদি বাগীয়াল বস্তু খোৱা বৰ অভ্যাস নাছিল ; সেই কাৰণে খোৱা পিন্ধাত কাৰো হুখ কষ্ট নাছিল । মাছ, পহু প্ৰায় সকলোৰে মাৰি কাটি বা নদীয়ালবপৰা ধানলৈ সলাই লৈ খাইছিল । বহুদৈয়ে দিনৰ ভাগত ম'হটো চবাই লৈ ফুৰিছিল ; পুৱা গধূলি মাকৰ ওচৰত ভাত বহলৈ, ভাত বান্ধিবলৈ শিকিছিল । ভায়েকে গৰু কেইজনী চাৰিছিল । মাকে খেতিৰ কামত বাপেকক সহায় কৰাৰ উপৰিও সকলোকে বান্ধি-বাটি খুৱাইছিল, আৰু বই-কাটি পিন্ধাইছিল । মুঠৰ ওপৰতে গৃহস্থিখন সুখৰ আছিল । বহুদৈৰ মাক-বাপেকৰ ভিতৰত কোনো দিন দনৰিয়াল হোৱা দেখা বা শুনাও নগৈছিল । উভয়ে ধৰ্ম্মত মতি ৰাখি পুৱা গধূলি চাৰিউটি প্ৰাণীয়ে নাম-প্ৰসঙ্গ কৰি, কৰি-ধৰি খাই-মেলি সুখেৰে জীৱন কটাইছিল ।

দ্বিতীয় অধ্যায়

দয়্যাবাম

তেওঁবিলাকৰ ঘৰবপৰা অলপ আঁতৰত সেই গাঁৱতে ধনীৰাম নামেৰে এজন সেই জাতিৰে ধন-চহকী মানুহ আছিল । ধনীৰাম কমলাবাৰী সত্ৰৰ সেৱক আছিল আৰু আঢ়াৰস্তু আৰু ভাব লগে লগে ভক্তিমন্ত্ৰ হোৱাৰ কাৰণে সত্ৰবপৰা মেধি বাব পাইছিল । ধনীৰামৰ প্ৰথম পক্ষৰ তিবোভা গৰাকীয়ে আমাৰ দয়্যাবাম নামৰ এই ল'ৰাটো এৰি গাভৰু কালতে জীৱন-শীলা সামৰিছিল । দয়্যাবামৰ মাক মৰাৰ বছৰেকৰ পাচত ধনীৰামে হুভদ্ৰা নামৰ আৰু এগৰাকী তিবোভা বিয়া কৰাই সেই তিবোভাৰ গৰ্ভত দুটি ল'ৰা আৰু এজনী ছোৱালী জন্মাই সুখেৰে কাল কটাইছিল । বাপেকৰ গৰু-ম'হ, মাটি-বাৰি, ধন-সোণ চেৰ থকা বুলতো দয়্যাবাম সৰুবেপৰা মন-হুৰীয়া আছিল । মাক-মৰা ল'ৰা মন-হুৰীয়া হববে কথা, তাতে যদি মাটীয়েকৰপৰা একেবাৰ সন্মুখহাৰ

পালেইয়েডেন ভেনেহলে কি জাৰি দয়াবামে মাড়-শোক পাহৰি জুৰী
হব পাৰিলেইয়েডেন । কিন্তু মাহীয়েক জুতলাই আন আন সতিয়ে মাকে
সতিয়ে পুত্ৰকক বিদৰে ব্যৱহাৰ কৰে, দয়াবামকে সেইদৰে নিম্ববীয়াল
ভাবেবেহে ব্যৱহাৰ কৰিছিল । দয়াবামক প্ৰায় সত্তে থোৱা-পিন্ধাত
কেটেব্-অঙেব্ কৰিছিল আৰু স বুজন হববেপবা সিঁইতৰ থবব বিটো
বাই মতা ম'হ সেইটো চৰোৱা বন্ধোৱা বাবটো তাৰ মুখত জাপি দিছিল ।
বাণেকৰ তালৈ মৰম থাকিলেও মাহীয়েকৰ ভয়ত সেই মৰম দেখুৱাব
নোৱাৰিছিল । কৰোঁতা মিলোঁতা মাহুহ থকাতে দয়াবামে ম'হ
চাৰিহে ভাত খাবলৈ পাইছিল ।

তৃতীয় অধ্যায়

নৈৰ ঘাটত

বহুদৈয়ে আজিকালিকৈ বাৰ বছৰ বয়সত ভৰি দিলে । পাটগাভৰু
হববেপবা তাইৰ ৰূপৰ ছেউতি চৰি আহিল । সৰবেপবা তাই অতিকৈ
জাকত জিলিকা ছোৱালী আছিল । তাই বৰণত বগা, মুখখন চুচিকটা,
নাকটো টনটনীয়া, চকু জুৰি হৰিণীৰ চকুৰ দৰে কলা আৰু উজ্জল ।
ভুকজোৰ জুয়োকাষে বহি পৰা, চুলিকোছা কলা, দীঘল আৰু কঁকাললৈকে
বহি পৰা । তাই সেইকালতে অতি ৰূপ-লাৰণ্যৱতী ছোৱালী হৈ
উঠিছিল । হববে কথা তাই জাতিত সোণাৰী-কলিতা, থোৱা-পিন্ধাব
হুখ নাছিল, তিনি বেলা তিনি সাজ পুষ্টিৰ আহাৰ খাবলৈ পাইছিল,
ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ নিৰ্মল পানী পিবলৈ পাইছিল আৰু মুকলি যুবেবে মুকলি
মনেবে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ নিৰ্মল বতাহ সেৱন কৰি জুৰিছিল । তাইৰ সৌন্দৰ্য্য
এনেকুৱা বিনক্ষীয়া আছিল, আৰু তাইৰ মুখত, বিশেষকৈ সদায় হাহৌ
হাহৌ কৰি থকা, হৰিণীৰ চকুৰ নিচিনা কলা চকু জুৰিত এনেকুৱা
এটা লাৰণ্য আছিল যে তাইক দেখিলেই বাটৰ বাটকৰাইও অস্ত্ৰক
পৰ ব জাপি বেচাই বোৱাৰিছিল ।

তাই এই বাব বছৰ বয়সৰ কালতে, এদিন ফাগুনমহাৰা বেলিহুপৰ হুওঁতে তাইৰ ম'হটোৰ উপৰত উঠি, ম'হটোৰ নাকী-জবীডাল ছুয়ো হাতে বোৰাৰ লেকাম ধৰা দি ধৰি ম'হটোৰ এপিঠিত মেম ছাহাবসকলে বোৰাত উঠাৰ লেণীয়াকৈ উঠি তাৰ লগে লগে—

“শ্যামবাই কলীয়া ঐ বাম
চিকণ বিনলীয়া ঐ বাম
মাথে মৰা পাখী বাম
গোপাল গোবিন্দ বাম।

নমো তিলফুল ঐ বাম
অধৰ বাতুল ঐ বাম
গলে বনমালা শোভে বাম
গোপাল গোবিন্দ বাম।

অজ্ঞানুলস্থিত ঐ বাম
গাৰে পীত বস্ত্ৰ ঐ বাম
চৰণে নপুৰ বাঞ্চে বাম
গোপাল গোবিন্দ বাম।

বাতুল চৰণ ঐ বাম
শোভে মনোৰম ঐ বাম
চৰণে প্ৰণমো ঐ বাম
গোপাল গোবিন্দ বাম।

এই গীতটো গুণ, গুণ কৰি গাই লাহে লাহে নৈৰ ফাললৈ আহিল আৰু গৰাৰ উপৰত থাকোঁতেই ম'হটোৰপৰা নামি ম'হটোৰ নাকী-জবীড ধৰি বালিয়ে বালিয়ে খোজ কঢ়াই নি পানীৰ কাষ চাপি পানী খুৱাব ধৰিলে; এনেতে পূবৰ ফালৰ পৰা দয়্যাবামেও তাৰ মতা ম'হটো লৈ সেইখিনি পালেহি। বহুদৈৰ ম'হটোক পানী খুউৰা দেখি সি তাৰ ম'হটোৰ নাকীজবীডাল টানকৈ ধৰি কলে—“হেৰ বহুদৈ! তোৰ ম'হটো সাৰথানে বাধিবি ঐ। কেবলকৈ তোৰ হাতধৰপৰা এবাৰ লাগিলে পোনেনই একে কোবে আহি মোৰটোৰে সৈতে খুন্দিয়া-খুন্দি লগাব।” বহুদৈয়ে তাৰ ফাললৈ উলটি চাই কলে—“অ দয়্যাবান ভইহে? তোৰ ম'হটোও পানী নিয়াৰ আনিছ? বাক বোৰটো কই এই সাৰথানে ধৰিলে? চা, তোৰটো চম্ভালিবি মাথোন। তোৰটো ইয়ালৈ নানিবি। অজ্ঞপ আভবলৈ নি পানী খুৱাই।” বহুদৈৰ এই কথাত দয়্যাবামে তাৰ

ম'হটো আঁতবলৈ নি পানী খুৱালে। বহুদৈয়ে নিজবটোক পানী পিন্ধাই
 ভাব পিঠিত উঠি বৰমুঠা হৈ বাবলৈ বৰোত্তে দয়াবামে কলে—“হেৰ বহুদৈ।
 তই অলপ বৰিহোন মোবটোক পানী খুৱাওঁমানে। তোৰ লগত মোৰ কথা
 অলপমান আছে।” বহুদৈয়ে “বাক তেস্তে” বুলি কৈ গৰাব ওপৰলৈ
 ম'হটো নি চৰাব বৰিলে। দয়াবামে ভাব টোক পানী খুউৱা হলত ভাব
 ম'হটোৰ পিঠিত উঠি গৰাব উপৰলৈ গল আৰু অলপ আঁতবৰ পৰা বহুদৈক
 কলে,—“বহুদৈ, তোৰ ভায়েৰে আৰু বাপেৰেও দেখোন ম'হটো চাৰি বাছি
 লৈ ফুৰাব পাৰে, তাকে নকৰি তোৰ গলভনো ম'হটো কেলেই আৰি দিছে।”
 বহুদৈ—“এ পাই। ভাইটো সৰু। সি গৰু হুজুৰী চাবে, বান্ধে। ৰোপায়ে
 অকলৈ খেতি বাতিকে কৰিব নে ম'হ গৰুকে চাৰিব। সেইদেৰি পাই।
 ময়ে এই ম'হটো চাৰি লৈ ফুৰাওঁ। পিচত মই তোক সোধেঁ। তইত দোখোন
 খনচহকী মানুহ। দেউতাবে এটা চাকৰ বাৰিও দেখোন ম'হটো চৰোৱাব
 পাৰে। তাকে নকৰিনে। তোৰ গলত সেইটো কেলেই আৰি দিছে।”
 দয়াবাম—“এ: কি কম। দেউতাই মানুহ বাৰি এইটো চৰোৱাব বন্ধোৱাব
 পাৰে সচা পিচত মাহীয়ে সেইটো কৰিব নিদিয়ৈ নহয়।” বহুদৈ—“মাহীয়েৰে
 তেস্তে তোক ভাল নাপায় হবলা।” দয়াবাম—(দীঘলকৈ হুমুনিয়া এটা কাঢ়ি)
 “এৰা। ভাল পালেৰে এইলৈবীয়া কৰে জানো? খোৱা পিছাত
 কেডেব-জেন্ধেৰ কৰে জানো?”

বহুদৈ—এৰা পাই। বুজিলো তোক মাহীয়েৰে ভাল নাপায়।
 তোৰ মনত হুখ লগা দেখি মোৰো মনত হুখ লাগিল। তোক মই
 এইযাৰ কথা শুনিব নেলাগিছিল। পিচত এাতয়া যাওঁগৈ দেই।

দয়াবাম—বাক যাৰিয়েইতো কথা এটা শুনি যা।

বহুদৈ—কি কথা?

দয়াবাম—এইবেলি চতৰ নিশা-বিহত একে লগে বিহ গাম আৰু
 নাচিম দেই।

বহুদৈ—বাক।

দয়াবাম—ভাব পিচত এই বেলা আহিন মাহৰ দুৰ্গা পূজাত বন্ধৰলৈ
 গৈ বজা বৰত দুৰ্গা পূজা চামগৈ দেই।

বহুদৈ—আহে-ৰোপায়ে বাবলৈ দিলে যায়। পিচত মোক তোৰ
 বাৰিড নিবিনে?

দয়াবাম—নিবতো। তোক নিবিয়াতকৈ মই পূজা ভাৰতকৈ বাৰাওঁ।

বহুদৈ—বাক্ত !

এই কথা-বতৰাৰ পিচত হুয়ো হুফালে ম'হ লৈ গ'ল ।
দয়াৰায়ে ম'হৰ ওপৰত উঠি গালে—

প্ৰেমৰ ভোলেবে বাক্তিলি মইনা
প্ৰথমৰ পিৰীতি জৰী ।
নেৰিবি নেৰিবি এহুৰা পিৰীতি
এধানি এবানি কৰি ॥

চতুৰ্থ অধ্যায়

ল'ৰা-কালত

ফাগুন গৈ চ'তৰ মাহ পৰিল । অসমৰ সকলো ঠাইতে ডেকা, গাভৰু, ল'ৰা-ছোৱালী আন কি বুঢ়া-বুঢ়ী পৰ্য্যন্ত বিহত উত্ৰাবল হব ধৰিলে । আন আন ল'ৰা-ছোৱালীৰ দৰে বহুদৈ দয়াৰামো বিহত মতলীয়া হ'ল । দয়াৰামে বহুদৈক য'বেপৰা পাই ত'বেপৰা বিচাৰি বিচাৰি আনি কেতকী ফুল দিছিল, লগু গুটি দিছিল । তাইক দয়াৰামে দিয়া এইবিলাক বস্তু অতি সাদৰেৰে লৈ তাৰ পৰিবৰ্ত্তে তাই য'বেপৰা কাটি থুৰিয়াই অন্য তামোল দিছিল । হুয়ো চ'তৰ নিশা-বিহত একেলগে নাচিছিল । দয়াৰামে ঢোল বজালে তাই নাচিছিল আৰু তাই হাতত চাপৰি মাৰি গীত গালে বা গগনা বজালে দয়াৰামে নাচিছিল । এইদৰে গোটেই চ'ত মাহটোত উভয়ে নিশা-বিহ কৰিছিল । বহাগৰ বিহৰ আগ দিনা যেতিয়া বাইজে ওচৰৰ বিলত মাহ মাৰিবলৈ গৈছিল, তেতিয়া বহুদৈ আৰু দয়াৰামেও বাইজৰ মাজত উভয়ে ওচৰা-উচৰি হৈ মাহ মাৰিছিল । ফাগুন চ'ত মইয়া নৈত ডেকা আৰু ছোৱালীবিলাকে ষাঁতৰ শিকোঁতে দয়াৰামে বহুদৈক কঁকালত ধৰি ধৰি সঁতৰিবলৈ শিকাইছিল । এই দৰে

বহুদৈ লিগিৰী

লগে ম'হ বাৰি, লগে সঁতৰি, লগে নিশা-বিহু গাই উভয়ে উভয়ক ভাল পাইছিল। ল'ৰা কালতেই উভয়ৰ প্ৰতি উভয়ৰে এটা মৰম-চেনেহ সোমাইছিল।

পঞ্চম অধ্যায়

শ্ৰেয়ালপ নে চুপতা-চুপতি

বহাগৰ বিহু হৈ যোৱাৰ পিচত আকৌ এদিন বহুদৈয়ে ভাইৰ ম'হটো ছপৰীয়া নৈলৈ পানী খুৱাব নিছিল। সেই সময়ত সেইদিনা দয়্যাবামে নৈত গা ধুই অলপ সঁতৰি আছিল। ভাই ম'হ লৈ গৈ পোৱাত দয়্যাবামে ভাইক দেখি কলে—“বহুদৈ। ম'হটো পানী খুৱাব আনিচি ?”

বহুদৈ—এবা পাই আনিছোঁ। তোৰটো কি কৰিলি ?

দয়্যাবাম—মোৰটো পানী খুৱাই সদাহতে ঘৰত বান্ধি থৈ আহিছোঁ পিচত গা-পা ধুই গৈ এমুঠি পুঁইতা বা কৰকৰা ভাত খাই আকৌ তাক চাৰিৰলৈ নিম। পিচত বহুদৈ ! তই আজিও ইয়াৰ পিঠিত উঠি আহিছনে ?

বহুদৈ—এবা পাই ! তাৰ পিঠিত উঠি গুণ্ গুণ্ কৈ গীত নাগালে সি এৰোজকে আগবাঢ়িব নোখোজে।

দয়্যাবাম—বহুদৈ ! তোক আজিকালি ম'হত উঠি ফুৰা দেখিবলৈ ভাল নাপাওঁ অ'।

বহুদৈ—কেলেই ?

ଦୟାବାସ—ତୁହି ସେ ଆଜିକାଲି ଗାତକ ହେ ଆହିବ, ଏତିଆ ତୋକ
ମ'ହତ ଉଠି ଛୁବାଟୋ ଡାଲ ନେଦେବି ।

ବହନେ—ଡାଲକେ ଦେଖ ବା ବେରାକେ ଦେଖ କି କବିର ଉପାସ ନାହିଁ ।

ଦୟାବାସ—ଉପାସ ଡାକକେ ବା ନାଧାକକେ ମାହିକୀ ମାନ୍ତ୍ରହକ ଏନେକ୍ଷା
ଏଟା ଜନ୍ମତ ଉଠି ଛୁବାଟୋ ହୁତ୍ତବାସ । ମହି ବେରା ଦେବେ ।

ବହନେ—ମହି ମ'ହତ ଉଠି ଛୁବାଟୋ ସେ ବେରା ଦେଖ, ପିଚତ ହୁର୍ଗା
ମୌସାନୀରେ ଡୟାନକ ସିଂହ ଏଟାବ ଓପବତ ଉଠି ଛୁବାଟୋ, ଜାନୋ ବେରା ନେଦେଖ ?

ଦୟାବାସ—ଡେଉଁ ସେ ମୌସାନୀ ।

ବହନେ—ମୌସାନୀରେ ଯଦି ବାବ ଆକ ସିଂହତ ଉଠି ଛୁବିବ ପାବେ
ଡେଉଁ ଆମି ଡେଉଁବ ଜୌସାବୀ ବା ନାସୀକଲେ ହାଜୀ, ଦୌବା, ମ'ହତ
ଉଠିଲେନୋ କି ଜଗବ ଜାଗିବ ପାବେ ?

ଦୟାବାସ—ଅବହେ ଏକୋ ଜଗବ ସେ ନାଲାଗେ ସେହିଟୋ ମିଜା ।
ପିଚତ ମହି ହଲେ ତୋବ ନିଚିନା ମ'ହତ ଉଠି ଛୁବା ଡାଙ୍ଗାଟା ଗାତକ
ବିସା ନକବାଠ ।

ବହନେ—ନକବିଲିରେଇ ବା ତହି ବିସା, ଡାଉନୋ ଯୋବ କି ଜାତ
ଲୋକଚାନ ଆହେ । ମହିତୋ ଡୋତ ବିସା ସୋମାବ ଖୋଜା ନାହିଁ ।

ଦୟାବାସ—ମହି ସେ ଡୋକେହେ ବିସା କବାର ବୁଲି ପାଠି ଧୈହିଲେ ।
ଏ ବହନେ ।

ବହନେ—ବା ଅ' ତହି ଯୋବ ଜଗତ ହୁମତି ନକବିବି । ତହି ଏହି ନବେ
ଭୋକାହି ଧଞ୍ଜ ଡୁଲିଲେ ମହି ଗୈ ଆହିକ କୈ ଦିସ ।

ଦୟାବାସ—(ହାହି ହାହି) ହେବ କାର୍ଯ୍ୟୋଟି କବିହେ । ହହୋକ୍ଷି
ଆସେବ ଆଗତ କୈଗ । ମହି ଆବ ଡାବ ହହୁରାହି ଯାବତ ଜନାବହି
ବୁଝିହିଲେ । ପିଚତ ଡୟେ ବଦି ଜନାବ ମହି ଡାଲେହେ ପାସ । ମହି
ଭୁଝିହି । ଯୋବ ବୋମାରେ ହେନୋ ଡୋକେ ଯୋଲେ ବୁଝିବଲେ ଯନେ ଯନେ
ପାଠିହେ । ପିଚତ ତହି ଜାନୋ ଯୋତ ବିସା ନୋମାବି ?

ବହନେ—ମହି ଆକ ପାହି ଡୋବ ଜଗତ ହୁମତି ନକବେ । ମହି
ବାଠିମେ—ଏହି ବୁଲି କୈ ବହନେରେ ଉଚାତ ଯାବି ଆହିବ ଧବାତ ଦୟାବାସେ
କଲେ—“ଧଞ୍ଜ ନକବିବି ବହନେ । ଅଳମ ମବ ବୈ କଥା ଏଟା ତୁମି ବାଚୋମ
ଯୋବ ଜାହାବି ।”

ବହନେ—“କିନୋ କଥା କବ ଅ' । ତହି ସିହାହି ହୁମତି ଯାବି ଯୋକ ବାବି
କବିବି । ମଜନ ହଲେ ଆସେ ଧଞ୍ଜ କବିବ ।”

দয়্যাম—আম্মেবে খঙ কবিলে কবি আকৌ দয়্যামে চুপতি মাঝি
বাখিছিল বুলি। পিচত বহুদৈ ! তই মোব আখিৰ কথাত বেয়া
নাগাবি দেই। মই সইত খাই কৈছোঁ, এই জনত ধৰি সইত খাই
কৈছোঁ। মই তোকহে বিয়া কৰাম। তোক বেপালে দেশ এৰি বিদেশী
হয়। অথবা বৰাগী হয়। নতুবা এই ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ জলে স্নান দিয়া
মৰিম।

বহুদৈ—কি কথাবিলাক কৰ এ। তই পেংলাই কবিছ দেখোব।

দয়্যাম—মই সইতে কৈছোঁ, তোকহে মই বিয়া কৰাম।

বহুদৈ—মই পাই আক ভাব কথা শুনি নাথাকো বাৰ্ত্তৈ।
—এই বুলি ঘবৰ ফাললৈ ম'হটো লৈ গল। দয়্যামে পানীৰপৰা পাৰত
উঠি কাপোৰখন সলাই গা মচি বহুদৈয়ে শুনাটকি গালে—

দিখৌ নৈ এবিৰ পাখৌ মই লাহৰি !

আজী নৈ এবিৰ পাখৌ।

ভোমাৰ এ ভাৰনা এবিৰ নোখাখৌ।

নেখায়ে থাকিব পাখৌ ॥

অষ্ট অধ্যায়

বজাৰবত চুৰ্গোৎসৱ

চাওঁতে চাওঁতে ভাৱ মাহ লৈ আহিন সোৱাল। আহিনবো এবিধ
হুদিনকৈ হুৰি দিন গল। শাৰদীয় চুৰ্গাপূজা শুভ চাপিল।

আজি বটী তিথি। বাতিপুৰাণেৰা কলসাৰাণী, বেঙেনাআজি,
আউনীআজি ইত্যাদি পাঁচৰপৰা আঢ়ৈ আঢ়ৈ বজা-মাইকী, ল'ৰা-ছোৱালী,
ভেকা-বাতক সকলোকেই বৈ পাব হৈ বংপুৰৰ ফালে খোজ ললে।
কলসাৰাণী পাঁচৰপৰা বজাৰবতকৈ প্ৰায় কবি তিথি চাৰিজন ভেকাই

গাঁও গোটেইখনতে জনাই ফুৰিছে ডেউবিলাক বংপুৰলৈ বজাঘৰৰ দুৰ্গা-
পূজা চাবলৈ যাব । যাব যাব ইচ্ছা আছে সেইসকল খাই-বৈ ওলাওক ।
ডকাসকলৰ এই জাননীত গাঁৱৰ দহ-বাৰজনীমান গাভৰু, পোন্ধৰ-
ষোলটামান ল'ৰা-ছোৱালী, দুই-চাৰিজন বুঢ়া-বুঢ়ী দুপৰীয়া ভাত পানী
খাই ভালকৈ পিন্ধি-উৰি লগত চাৰি পাঁচ দিন ভোবাকৈ চাউল-চক,
হাতত অলপ ধন-বিত লৈ বেলি দূপৰমানত কমলাবাৰী ঘাটত থকা
পাঁচ খন নাৰত উঠিল । যেনে যাব লগ ভাল পালে সেয়ে সেই নাৰত
উঠিল । তিনি চাৰিজনী গাভৰু, পাঁচোটা ল'ৰা আৰু দুই চাৰিজন বয়সীয়া
মানুহে সৈতে আমাৰ বহুদৈ দয়াবামৰ নাৰত উঠিল । দয়াবামেই সেই-
খন নাৰৰ গুৰিয়াল হ'ল । আগত আন এজন ডেকা আঙুৰাল হ'ল ।
মাজত পাঁচজনী গাভৰুৱে সৰু সৰু হাত বঠা ললে । ইবিলাক নাৰতো
সেই দৰে মানুহ উঠিল । উজনী আৰু ভাটীফালৰ আন আন গাঁওবিলাকৰ-
পৰাও তিনি চাৰিখন মানকৈ নাও লৈ মাজুলীয়া ল'ৰা-তিবোতা,
ডেকা-গাভৰু, বুঢ়া-বুঢ়ী, বজাঘৰৰ দুৰ্গোৎসৱ চাবলৈ ওলাল ।

সকলোবিলাক মানুহে নাৰত উঠা হলত “জয় বাবা ব্ৰহ্মপুত্ৰ
জয় । আমাক বাবা যেন সুকলমে পাৰ কৰোৱা”—এই বুলি হৰিধ্বনি
দি নাও এৰি দিলে । পাঁচোখন নাও একেলগে চলিল । প্ৰত্যেকখন
নাৰৰ মানুহৰ কোনে আগ বাঢ়িব পাৰে এনেকুৱা এটা অবিয়া-অৰি
ভাৱ হ'ল । বঠাৰ চাবে চাবে গাভৰুসকলে গালে—

ঘোঁষা

কৃষ্ণ গোপাল ককণাময় বাম বাম হৰি ।

পদ

কৃষ্ণৰূপে দৈৱকীত ভৈল অৱতাৰ ।
শব্দ চক্ৰ গদা পদ্ম কবিত ভোয়াৰ ॥
পীতবস্ত্ৰে শোভে আতি শায় কলেবৰ ।
কমললোচন চাক অকণ অধৰ ॥
হৃদয় নাটিকা কৰ্ণে যবক কুণ্ডল ।
কণ্ঠত কোমল শিবে কিবীটি উজ্জল ॥
আপাদলম্বিত বনমা । অকৈ গলে ।
শোভে অতি শ্ৰীবৎস বহন বকুলদে ॥

চাক চাবি ভুজ অগে আকামুলখিত ।

কবিকৰ সম উক বৰ্ত্তুল ললিত ॥

পাঁচোখন নায়ে কোবেৰে খেৰা য়েলিলে । কোবেৰে গৈ সিপাৰ
পাঠ পাঠ হলত গাভকসকলে আকৌ গালে ।—

“ঘাটে নাও চপাই দিয়া অ’ বনয়ালী”

নাও পাৰ পাঠ পাঠ হৈছিল । পাৰলৈ যুঠেই তিনি নল মানহে
আছিল । এনেতে দয়াবামইতৰ নাওখনে সৈতে আন এখন নাৱৰ থুন্দা
লগাত দয়াবামৰ নাওখন অলপ কাতি হলত মানুহবিলাক সোণায়ে পানীত
পৰিল । ভাগ্য ভাল যে পানী খাউনী পোৱা আছিল । নৈৰ সোঁত
কোবাল নাছিল, ভূপৰী মাজুলীয়াল প্ৰায় মতা-মাইকী, ডেকা-গাভৰু,
ল’ৰা-ছোৱালী সকলোৰে সাঁতুৰিব জানিছিল । এটি প্ৰাণীৰো হানি-
বিধিনি নহল । জুকলি জুপুৰি হৈ পাৰত উঠি নৈৰ বালিত শুকান
নল খাগৰি আক কাঠেৰে জুই একুৰা জালি কাপোৰকাৰি সেকি ই কেই-
খন নাৱৰ মানুহবৰণা অলপ জা-জলপান লৈ হাঁহি-ঝিকিলালি কৰি খাই
বংপুৰ নগৰৰ ফালে খোজ লৈ গধূলি নৌ হওঁতেই সকলোবিলাকে নগৰৰ
ওচৰৰ গাঁওবিলাকত চিনাকি আক সম্পৰ্কীয় মানুহৰ ঘৰে ঘৰে আশ্ৰয়
লৈ বল ।

সম্পূৰ্ণ অধ্যায়

যুবজী

আমাৰ অসমৰ আহোমসকল আদিতৈ যে মহান বৌদ্ধধৰ্ম্ম অৱলম্বী
আছিল এই কথা যুবজী পঢ়া মানুহ মাত্ৰেই জানে । যিমান দিনলৈকে
আমাৰ আহোম বজাসকল আমাৰ হিন্দুৰ সংসৰ্গলৈ নাহি বৌদ্ধ হৈ
আছিল আক হিন্দুৰে সৈতে বিবাহাদি জুৱত আবদ্ধ হোৱা
নাছিল, সিমান দিনলৈকে আহোমসকল বলী আক বীৰত্বেৰে পৰি-

পূৰ্বিত আহিল বুলি আৰাৰ অনেক আহোম ভাৱয়ে কয়। আনকি বোগলেও ওঠৰ বাব অসম আক্ৰমণ কৰিও আহোমক পৰাস্ত কৰিব পৰা নাছিল। পিচত যেভেকে আহোমসকলৰ কাল পুৰণি হৈ আহিল, তেভেকে আহোমসকল হিন্দুৰ সংসৰ্গত বেচিকৈ পৰিব ধৰিলে; আহোম বজাৰ সভাত ব্ৰাহ্মণ আৰু আন আন ওখ খাপৰ হিন্দুসকলে স্থান পালে। হিন্দুৰ ধৰ্ম্ম মত জানি শুনি, আৰু হিন্দু ধৰ্ম্মই যে পবিত্ৰ বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ জন্মদাতৃ মাতৃ, বুদ্ধদেৱ যে ক্ষত্ৰিয় হিন্দু বজাৰহে সন্তান আহিল আৰু বুদ্ধদেৱ যে হিন্দুৰ দহ অৱতাৰৰ নৱম অৱতাৰ ইত্যাদি কথা শুনি আহোম বজাসকলৰ মন কদ্ৰসিংহৰ দিনৰেপৰা হিন্দু ধৰ্ম্মলৈ ঢাল খালে। ইয়াৰ ফলত ৮কদ্ৰসিংহ স্বৰ্গদেৱে পোনপ্ৰথমে ১৭১০ খৃষ্টাব্দত নদীয়াৰ কৃষ্ণৰাম ভট্টাচাৰ্য্যৰ ওচৰত শাক্ত ধৰ্ম্মত দীক্ষিত হ'ল। বজাক হিন্দু হোৱা, দেখি ডাক্তৰ ডাক্তৰ আহোম বিষয়া আৰু ডাক্তৰীয়া কেইজনাইও হিন্দু-ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিলে। কামৰূপৰ কামাৰ্ঘ্য মন্দিৰত আগবেপৰা দুৰ্গোৎসৱ থাককে বা নাথাককেই ৮কদ্ৰসিংহৰ দিনৰেপৰা আহোম বজাসকলৰ ঘৰত, বিষয়াসকলৰ ঘৰত বছৰি দশভূজা দুৰ্গাদেৱীৰ হাঁহ, পাৰ, পাঠা, ম'হ ইত্যাদি বলি বিধান লৈতে মহা সমাৰোহেৰে পূজা হবলৈ ধৰিলে। তামসিক ভাবেৰে মাতৃৰ পূজা হোৱাৰ ফলতেই হওক বা কোনো সাধক বা ঋষিৰ শাপতেই হওক দুৰ্গাদেৱীৰ ডাকিনী, যোগিনীসকলে শিৱসিংহৰ দিনৰেপৰা অসমীয়াৰ তেজোৰে উদৰ পৰিপূৰ্ণ কৰিবলৈ ধৰিলে। তেতিয়াৰেপৰা অৰ্থাৎ ফুলেশ্বৰী কুইৰীৰ দিনৰেপৰা অসম লাহে লাহে ভ্ৰম্ম হৈ শ্মশানত পৰিণত হব ধৰিলে।

জ'ষ্টম অধ্যায়

বজাৰঘৰত দুৰ্গোৎসৱ

আজি সপ্তমী তিথি। বজাৰঘৰত বাতিপুৰাণে পৰা ঢোল, ধোল, নখ, ঘণ্টা, ববকাঁহ, দবা, ডাল, হুদল ইত্যাদি নানা বাজনা বাজিছে। কুঁৱৰে কুঁৱৰে জাগলী, ঘোৰে ঘোৰে ম'হ, ধোঁসাঁৰী কবলৈ আহিছে।

আক ভাব লগে লগে বলিকটা আক আন আন বং-খেয়ালি চাবলৈ চাৰিউফালৰপৰা ল'ৰা-ছোৱালী, ডেকা-গাভৰু আহিছে। পুৰাৰেণৰা ব্ৰাহ্মণসকলে ধূপ-বুনা লগাই পূজা আৰম্ভ কৰিছে। বেলি প্ৰায় এপৰ হ'ল। ডেকা বয়সৰ চন্দ্ৰকান্ত সিংহ স্বৰ্গদেৱ, তেওঁৰ লগৰীয়া সৎৰাম, জয়ৰাম, মনাই আৰু ডাঙ্গৰীয়া তিনিউজনে সৈতে গোসাঁনীঘৰ সোমালহি। বজাক চাবলৈ, বলিকটা চাবলৈ, মানুহে চাৰিউফালে বতাবৰটো বেঢ়ি ধৰিলে। বজাই বিবৰ্ণাসকলেৰে সৈতে গৈ পোনেই দেৱীত সেৱা কৰি বলি-বিধান বিলাক লগাবলৈ ব্ৰাহ্মণক আদেশ কৰিলে। ব্ৰাহ্মণে বজাক সঙ্কল্পৰ মন্ত্ৰ মন্তোৱাই কুল নিৰ্দ্দোষি হি আশীৰ্বাদ কৰিলে। বজা উঠি আহি সভা-বৰত পাৰি থোৱা সিংহাসনৰ ওপৰত চাৰিউফালে পাত্ৰ-মিত্ৰ মজীৰে বেষ্টিত হৈ বহিল। ব্ৰাহ্মণসকলে বলিবিলাকক এটা এটাকৈ শাস্তিজন চতিয়াই, সেদুৰৰ কোঁট দি মাড়ক উচৰ্গা কৰিলে। ঢোল, ঝোল, মৃদঙ্গ, এইবিলাকৰ তুতুল শব্দৰ মাজত বলিকটীয়াইতে এটা এটাকৈ বলিবিলাকক শালত জুমাই লৈ কাটিব ধৰিলে। অসংখ্য ছাগলী, ম'হ, হাঁহ, পাব ইত্যাদিৰ ভেজেৰে বলিৰ শালবিলাক বাঙলী হ'ল। ভেজেৰে ঠায়ে ঠায়ে জোকা বান্ধিলে।

বজাক বেচি চাওঁতাসকলৰ ভিতৰত আমাৰ বহুদৈয়ো দয়াৰামৰ কাষতে থিয় হৈ আছিল। স্তম্ভগতে হওক বা কুন্ডগতে হওক দৈবাৎ বজাৰ চকু বহুদৈৰ ওপৰত পৰিল। বহুদৈৰ মনামোহা ৰূপ আৰু লাবণ্যত আকৃষ্ট হৈ বজাই একেধৰে কিছুবেলি বহুদৈৰ ফাললৈ চাই তেওঁৰ কাষতে মাটিত আঠ লৈ বহী থকা তেওঁৰ সৰি সতাইক আনে হুতুৱাকৈ কেতবিনি কিবা কিবি কলে। সতায়ৈ মূৰ হুগিয়াই শলাগিলে। বেলি হুণৰ হলত বজাই সভা ভঙ্গ কৰি কাৰেজলৈ সোমাল, ডাঙ্গৰীয়াসকল আৰু আন আন মানুহো ঘৰা ঘৰি গ'ল।

নবম অধ্যায়

বজা আৰু সৎবাম

আগবেলা পূজা চাই উঠি ভাটিবেলা বজা চন্দ্রকান্ত সিংহে তেওঁৰ ভিতৰুৱা বচৰাত বহিলহি। সতাই অলপ আগ খিনিতে আহি বহি আছিল। আসনত বহিয়েই বজাই সৎবামক সুধিলে—“পিচত সখি, কোৱাটো সেই ছোৱালীজনীৰ নাম-ধাম আঁতিওৱি কি?”

সৎবাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ! তাইৰ নাম বহুদৈ। ঘৰ মাজুলীৰ কমলাবাৰী গাঁৱত। বাপেকৰ নাম ৰতিকান্ত। সি কমলাবাৰীৰ সেৱক। জাতত সোণাৰি কলিতা। তাইৰ তলত এটা ভায়েক মাথোন আছে। তাই মাক বাপেকৰ একেজনী জীয়াৰী।

চন্দ্রকান্তসিংহ—সখি! ছোৱালীজনী এতিয়াও গাভৰু হৈ উঠা নাই যেন লাগে। ভৰাপি তাই এতিয়াই দেখিবলৈ ইমান ধুনীয়া। গাভৰু হৈ উঠিলে তাই যে কেনেকুৱা স্বৰ্গৰ দিপ্লিণ্ অপেশ্বৰীৰ দৰে হব কবই নোৱাৰি। তাই সাধাৰণ মানুহৰ পঁজা ঘৰত থকা লাহেকৰ নহয়। মোৰ কাৰেঙেহে তাইক শুৱাব। সেই দেখি সখি! মোৰ বৰ ইচ্ছা হৈছে তাইক মোৰ হাতধৰী লিগিৰী কৰি ৰাখোঁ।

সৎবাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে তাইৰ ৰূপৰ বিষয়ে যি কৈছে সেইটো সঁচা। পিচত তাইক সদায় লিগিৰী কৰিয়েই ৰাখিবনে?

বজা—নহয়। তাই গাভৰু হৈ উঠিলে তাইক বিয়া কৰাই বাণী পাতিম।

সৎবাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে কৰোঁ বুলিলে যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰে। পিচত বন্ধীয়ে কথা এটা জনাব খোজোঁ।

বজা—জনোৱা মই শুনিম।

সংবাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ ! কথাটো এই—তাই দীপ্লিপ্ অপেশ্বৰী হলেও সামান্য কাঁড়ী পাইকৰ হে জীয়াবী । এনেয়ে আমাৰ আপই সদায় স্বৰ্গদেৱৰ ওপৰত ক্ষমতা চলাই থাকে, তাতে আকৌ যদি সাধাৰণ কাঁড়ী পাইকৰ জীয়াবী এজনীক বাণী পাতে তেন্তে মহা অনৰ্থ ঘটাব পাৰে ।

ৰজা—কিয় ! আমাৰ দেখোন উপৰি পুৰুষ ৮শিৱসিংহ ৰজাই নটৰ জীয়াবী ফুলেশ্বৰীকো বিয়া কৰাই বাণী পাতিছিল—তেতিয়া দেখোন ডাঙ্গৰীয়াসকলে শিৱসিংহ ৰজাক একো কৰিব নোৱাৰিছিল । এতিয়া মই এইক বিয়া কৰাই বাণী পাতিলেনো কি জগৰ লাগিব ?

সংবাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ ! সেই কালত ডাঙ্গৰীয়া তিনিজন ইমান প্ৰভাৱ-শালী নাছিল । ৰজা তেওঁ বিলাকৰ আজ্ঞামতে চলা নাছিল । পিচত এতিয়া যে স্বৰ্গদেৱে বুঢ়াগোঁহাইৰ হাকে বচনে চলিব লগা হৈছে ।

ৰজা—মোৰো এই কথাতেহে বেজাৰ । বুঢ়াগোঁহায়ে সদায় মোক সকলো কথাতে তাৰ তলতীয়া কৰি ৰাখিব খোজে । আই-দেউতা তাৰ-ফলীয়া হোৱাত মোৰ উপায় নোহোৱা হৈছে । মোৰ অতিকৈ বেজাৰ বিৰক্তি হৈছে । মই আৰু বুঢ়াগোঁহাইক নামানো । সখি ! তুমি মোৰ সহায় থাকিলে আৰু গুৱাহাটীৰ বৰফুকন আৰু ৰাইজ মোৰ ফলীয়া থাকিলে পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোঁহাইক দিনক দিনে অপমান দি লবু-লাঞ্চনা কৰি তাৰ গৰ্ব্ব ধৰুৱ কৰিহে এৰিম । পিচত সদ্যহতে মই এই ছোৱালীজনীক আজি-য়েই ধৰাই আনি কাৰেঙত লিগিবী স্বৰূপে ৰাখিব খোজোঁ, তুমি কেনে বোলা ?

সংবাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে যি ইচ্ছা থাকে কৰিব পাৰে ; কিন্তু তেনে-কুৰা কৰিলে জানোচা আপ আৰু আপৰ ফৈদে ৰাইজৰ সহায় আৰু বল পাই আমাক মজ্বিলত পেলায় । সেই দেখি বন্দীয়ে জনাওঁ স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে সদ্যহতে তাইক পূজা চাই ঘৰলৈ উলটি যাবলৈ দিয়ক । পিচত বন্দীয়ে মানুহ পঠিয়াই তাইৰ মাক বাপেকক কিছু ধন-বিত দি তাইক কিনি অনাৰ দৰে আনি স্বৰ্গদেৱক সোধাম ।

ৰজা—তেন্তে সখি ! সেই দৰেই হওক । তুমি পলম নকৰিবা । পুৱা এমাহৰ ভিতৰত মোক তাইক আনি দিব লাগে ।

সংবাম— ভাল স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ এতিয়া উঠিলোহে ।

দশম অধ্যায়

দয়্যাবামৰ প্ৰস্তাৱ

বজাঘৰৰ হুৰ্গোৎসৱ চাই বিজয়াৰ দিনা ব্ৰহ্মপুত্ৰত দেবীৰ বিসৰ্জন চাই, মাজুলীৰপৰা অহা ডেকা-গাভৰু, ল'ৰা-ছোৱালী এইবিলাকেই আগৰ দৰে নাচে নাৰে গীত পদ গাই নৈ পাৰ হৈ সিপাৰ পালেগৈ। আৰু ঘাটে ঘাটে নাওবিলাক বান্ধি ধৈ সকলোবিলাক ঘৰা-ঘৰি গ'ল। ঘৰলৈ যাওঁৰ সময়ত দয়্যাবামে বহুদৈক বাটত লগ ধৰি হুঁহিলে—“বহুদৈ। প্ৰথম দিনাই বজাৰ ওচৰৰপৰা সেই বিষয়াজনাই আহি তোক মোৰপৰা অলপ আভৰ কৰি নি কি হুঁহিছিল?”

বহুদৈ—সেইজনে দেখোন মোৰ নাম, ধাম, আই, বোপাই ইত্যাদি সকলোৰে কথা হুঁহিছিল।

দয়্যাবাম—কিয় হুঁহিছিল কব পাবনে?

বহুদৈ—এ পাই! মই একোকে বুজিব নোৱাৰিলোঁ।

দয়্যাবাম—মোৰ দেখোন মনটোৱে কৈছে এই সোধপোছৰ শেহ ফলটো ভাল নহ'ব। যি কি নহওক বহুদৈ! মই তোক কথা এযাব সোধোঁ। তই মোক এই কথাৰ সঠিক উত্তৰ দিবিনে?”

বহুদৈ—এ পাই! মইনো তোক কোন দিনা কোন কথাৰ সঠিক উত্তৰ দিয়া নাই। কি হুঁহিব বুজিছ সোধ আকোঁ।

দয়্যাবাম—বহুদৈ? সকলোপৰা মই তোৰ লগত একেলগে য'হ যি, নৈত সাঁতুৰি, বিহুত বঙ-ধেমালি কৰি নাচি বাগি ভাঙব হৈছে। মই তোক সকলোপৰা ভাল পাই আহিছোঁ আৰু এতিয়া মই তোক আগতকৈও ভাল পাওঁ। মোৰ ইচ্ছা হয় মই যেন তোৰ লগ এখন্তেকো ৰেবিম। পিচত মই যদি বোপাইৰ হতুৱাই তোক মোলৈ বোজা-বঢ়া কৰাওঁ, তেন্তে তই ভাল পাৱিবে বোজা পাৰি ক!

দয়্যাবামৰ এই কথাত বহুদৈ নিমাত হৈ বল । তাই ভাললৈ যুৰ কৰি বল—কোনো উত্তৰ নিদিলে । দয়্যাবামে তেতিয়া বহুদৈৰ হাতখনত ধৰি আকৌ কলে—“ক বহুদৈ, তই বেয়া পাৰি নে কি ?”

বহুদৈ—বেয়া ভাল নো কি আছে । তোৰ দেউতাবে যদি ধোজে আৰু মোৰ আই-বোপায়ে যদি দিগে তেন্তেনো আৰু ভালৈ নঠৈ কি কৰিম । যাৰ লাগিব ।

দয়্যাবাম—এ: তই ভাল মনেৰে আহিবি নে দঁড়িত বান্দৰ নচাৰ দৰে আহিবি সেইটো ক ।

বহুদৈ—(অলপ হাঁহি) তোক নো আকৌ মই কি দৰে কব লাগে । মই দেখোন কলোঁয়েই । পিচত মই এটা কথা সোধোঁ । তইতৰ ঘৰ মানুহ ধনী, আমাৰ ঘৰ হলো দুখীয়া মানুহ । দেউতাৰ আকৌ সত্ৰৰ মেধি ! আমাৰ নিচিনা দুখীয়া মানুহক জানো দেউতাবে বোৰাবী কৰিব ভাল পাৰ ?

দয়্যাবাম—বহুদৈ । মই তোক এইটো সঠিককৈ কব পাৰোঁ যদিও মাহীয়ে মোক দুখ-কষ্ট দিগে তথাপি দেউতাই হলে মোক পেটে সম্বন্ধিত বৰ মৰম কৰে যদিও মাহীৰ দঁড়িত সেই মৰম মুখেৰে দেখুৱাব নোৱাৰে । দেউতাই এদিন তেওঁৰ লগৰ বন্ধু এজনৰ আগত হেনো কৈছিল যে তেওঁ ভাল ছোৱালী এজনী পালে মোক বিয়া কৰোৱাই বেলেগ ঘৰ-দুৱাৰ মাটি-বুত্তি দি ধাপিব । মাহীৰ লাঞ্জনাবপৰা মোক বন্ধা কৰিব । সেই দেখি মই যদি দেউতাক মোৰ কোনো বন্ধুৰ হতুৱাই কোৱাওঁ যে মই তোকেহে বিয়া কৰাম, তেনেহলে দেউতাই তোক মোলৈ খুজিব । খুজিলে বোধকৰোঁ তোৰ আইয়েৰ আৰু দেউতাবে মান্তি হব । সেই দেখি বহুদৈ ! আজি মই তোক মনৰ কথা খুলি কলোঁ । মই তোকেহে বিয়া কৰাম । তোক নাপালে মই জীয়াই নাথাকোঁ ।

বহুদৈ—বাক অ ! এয়েনে কথা ? বাক তেন্তে মই এতিয়া যাওঁ ।

দয়্যাবাম—এ: তই দেখোন একো নকলি ।

বহুদৈ—মইনো আৰু কি কম । তোৰ যি ইচ্ছা কৰগৈ ।

দয়্যাবাম—তই যদি বেয়া পোৱা নাই তেন্তে মোক চুমা এটা দি যা ।

বহুদৈ—এ: বাটে-বটে চুমা খালে মানুহে কেনেবাকৈ দেখিলে বেয়া বুলিব ।

দয়্যাম—(ইফালে সিফালে চাই) “কোনো নাই অ ওচৰে সমাবে” এই
বুলি কৈয়েই ঘপহ কৰে বহুদৈক ধৰি তুগালে তুটা চুমা খালে। বহুদৈয়ে
কলে—“যা অ বাটে-পথে আগলৈ এনেকুৱা নকৰিব। বিয়া কৰাই নি
যিমান পাৰ চুমা খাবি।” কৈয়েই বহুদৈয়ে তাৰ লগ এৰি বেগাই ঘৰলৈ
গ’ল। দয়্যামেও ঘৰমুৱা হৈ খোজ লোৱাৰ লগে লগে গালে—

ভোকে কেনেকৰি পাম প্ৰাণেশ্বৰী
হম কেনে কৰি কথা।
পানী অনা ছলেবে ঘাটলৈ আহিবা
তাতে কম হৃদয়ৰ বাখা ॥

— — — —

একাদশ অধ্যায়

খোজা-বঢ়া

দয়্যামে আৰু বহুদৈয়ে এই কথা-বতৰা হোৱাৰ দুদিনৰ পিচতে
দয়্যামৰ বাপেক ধনীৰামে মানুহে-দুহুহে তখন ভাবে-ভেটিয়ে বতিকান্তৰ
ঘৰলৈ আহি তেওঁৰ পুতেক দয়্যামলৈ বহুদৈক খুজিলে। বতিকান্তই
জ্বা নাছিল যে ধনীৰামৰ নিচিনা এজন আচাৰ্য্য মানুহে তেওঁৰ
জীয়েকক পুতেকলৈ খোজা-বঢ়া কৰিব। বতিকান্তই ঘৈণীয়েক কমলা-
প্ৰিয়াক কথাটো শুধি আনন্দ মনেৰে সন্মত জনাই কলে যে তেওঁ
ইচ্ছা কৰিলে এহমাহৰ ভিতৰতে মণি কেক শিঙাই বা বিয়াই কৰাই
থব পাৰে। পিচত হোৱালী কন্যাকাল হলে লৈ যাব। ধনীৰামে
সেইদৰে কৰিবলৈ সন্মত হৈ কলে যে দিন বাৰ এটা চোৱাই সকলো
টিক-ঠাক কৰি তেওঁ এই মাহৰ শিঙবত বিয়াখন পাতিব। দুয়োৰে
এইদৰে মনে মনে মিলা-প্ৰীতি হৈ কথা-বতৰা হিব কৰিলে। ধনীৰাম
মেথিয়ে ভাৰ-ভেটী দি বতিকান্তই দিয়া জা-জলপান খাই আনন্দ মনেৰে
নিজ ঘৰলৈ উলটিল।

স্বাদশ অধ্যায়

মনে খোজে বজা হব,
বিধতাই নিদিয়ৈ খুজি খাব ।

আমাব অসমীয়াৰ মানুহৰ এটি ফকৰা আছে যে “দাতাই দিলেও
বিধতাই নিদিয়ৈ” অথবা মনে বজা হব খোজে বিধতাই কিন্তু খাবলৈকো
উপায় নিদিয়ৈ । এই ফকৰা বচনটো অনেক মানুহৰ জীৱনত ফলে ।
আমাব দয়াবাম আৰু বহুদৈৰ ভাগ্যত এই ফকৰাটো সম্পূৰ্ণৰূপে ফলিল ।

দয়াবামৰ বাপেক ভাব-ভেটী পেলাই বহুদৈক পুতেকলৈ বোজা-বঢ়া
কৰা তিনদিনৰ পিচত বংপুবৰপৰা এজন ব্ৰাহ্মণ কটকী চাৰিজন আহোম
চাওডাঙে সৈতে বতিকান্তৰ ঘৰত উপস্থিত হলহি । বজা-ঘৰীয়া চাওডাঙ
টেকেলাক দেখি বতিকান্তৰ আন কি তেওঁৰ ওচৰ-চুবুৰীয়াৰো চুলিৰ
আগতহে জীৰ বলগৈ । তেওঁলোকে ভাবিলে তেওঁলোকেনো বজাঘৰত
কি জগৰ লগালে যে চাৰিজনকৈ চাওডাঙ টেকেলা বতিকান্তৰ ঘৰলৈ
আহিল । ভয়তে কঁপি কঁপি বতিকান্তই ব্ৰাহ্মণ আৰু টেকেলা কেইজনক
বহিবলৈ চাৰি-কঠ একোডুখাৰ দি ভিতৰলৈ গৈ বটাত ভামোল-পান,
কটাৰী আনি ব্ৰাহ্মণজনৰ আগত ধৈ হুয়োহাত যুৰি আঠু লৈ হুখিলে :—
“দেউ আৰু আমাৰ টেকেলা ককাইটিহঁত, আপোনাসকলে কি সকাযত
বা এই হুখীয়া নিচলাৰ পূজাত ভবিব ধূলা শেলালেহি ?”

কটকী—তোমাৰ বহুদৈ নামৰ জীয়াৰী এজনী আছে নহয় ?

বতিকান্ত—হয় আছে ।

কটকী—তাই এইবাৰ বজাঘৰত পূজা চাব নগৈছিল নে ?

বতিকান্ত—গৈছিল । পিচত মোৰ আকলন ছোৱালী জনীয়ে বা
বজাঘৰত কি জগৰ লগালে ?

কটকী—তাই একো জগৰ লগোৱা নাই । পিচত ছোৱালীজনীক
ইহালৈ মাতি আনাহোন ।

কটকীৰ এই আদেশত বত্ৰিকান্তই জীয়েকক মাতি পঠিয়ালে। বহুদৈ খোতমোতকৈ আহি আগত ওলাল। কটকীজনে বহুদৈৰ পিনে চাই কলে—“এবা ভলেভোহে এওঁ বজাব চকুত পবিল। এওঁ এতিয়াই জাকত জিলিকা। আগলৈ যে কেনেকুৱা এজনী দীপ-লিপ হুন্দৰী গাভক হব তাৰ উপমাই নহয়। বত্ৰিকান্ত! তোৰ এই ছোৱালীজনী বজাব চকুত লগা বাবে বজাই তাইক নিবলৈ আমাক পঠিয়াইছে।”

বত্ৰিকান্ত—(দুখ মনৰে) প্ৰভুদেৱ, বজাইনো মোৰ এই আকলন ছোৱালীজনী নি কি কৰিব ?

কটকী—বজাই সদাহতে তাইক তেওঁৰ হাতধৰী লিগিৰী কৰি ৰাখিব। পিচত বজাব ইচ্ছা হলে তাইক ৰাণীও কৰিব পাৰে।

বত্ৰিকান্ত—প্ৰভুদেউ ! মই দেখোন সমূলে মৰিলো। মোৰ আগলৈকো নাই পিচলৈকো নাই। এই একেজনী জীয়াবীকনো বজাবত বন্ধিবলৈ কেনেকৈ এৰি দিওঁ। তাইক এৰি দিনো আমি কেনেকৈ থাকোঁ। মোৰ আকলন ছোৱালীজনীয়ে একো কথাৰে আও-ভাও নাপায়। কোনো দিনাই তাই বজাহে নালাগে কোনো ডাঙৰ বিষয়াৰ ঘৰৰ আও-ভাও নেজানে—এনেস্থলত তাইনো ভাত কেনেকৈ বন্ধিব গৈ। তাইক বজাবলৈ পঠিয়াই আমিনো কেনেকৈ জীৱন ধৰোঁ ?

১ম চাওভাং—ছোৱালীৰ ঘৰলৈ উলিয়াই দিনো কেনেকৈ থাকিলিহেঁতেন ?

বত্ৰিকান্ত—ককাই, জগৰ নধৰিব। তাইক আমাৰ এই একে গাঁৱতে থকা ধনীৰাম মেধিৰ পুতেক দয়্যামলৈ দিবলৈ ধৰি কৰিছিলোঁ। মেধিয়ে পৰহি তাইক খোজা-বচা কৰি ভাৰ-ভেটী দি গৈছে।

২য় চাওভাং—যেয়ে ভাৰ-ভেটী পেলাওক লাগে, যেতিয়াই বজাই তোৰ জীয়েকৰ ভাল দেখি হাতধৰী লিগিৰী কৰিব খুজিছে তেতিয়াই তই জীয়েকক এৰি দিব লাগিব।

বত্ৰিকান্ত—ককাই ! বজাবলৈ তাইক পঠিয়ালে তাইৰ জাতিকুল নষ্ট হব। আগলৈকো তাইকতো আকৌ আমাৰ ঘৰে-দুৰাৰে তুলি খুৰাৰ নোৱাৰিম। জাতি বোলা বস্তুটো বহুমূলীয়া, ইয়াক নো সতকাই কেনেকৈ খেদাওঁ।

৩য় চাওডাং—হেৰ গক, জাতিনো এটা কি ভাঙব বস্তু । ভোতকৈ
ভাঙব ভাঙব সকলেও বজাব অনুগ্রহ পাবলৈ জাতি-কুলৰ দেখোন কোমো
বিচাব নাৰাখে । তই নিজকে অতি ভাগ্যবান বুলিহে ভাবিব লাগে ।
বজাব হাতধৰী লিগিৰী হৈ তোৰ জীয়েৰ যাব—তোৰ পদ-মৰ্যাদা যাচিব,
আন কি তই বৰা বা শইকীয়া বা হাজৰিকা বা বাজখোৱা এনেকুৱা বিষয়
এখনো পাব পাৰিবি । যদি দৈবাৎ তোৰ জীয়েৰৰ কপালে তাই বজাব
বাণী হবলৈ পায় তেনহলেতো উঠি বহিলি—তই তোৰ সমান আৰু
ভাগ্যবান কেৰে নহব । এই বিলাক কথাটো মন কৰিবিচোন । ধনীৰামৰ
পুতেকলৈ দি জানো এইবিলাক সম্পদ পাৰি ?

বতিকান্ত—ককাই, মোৰ নিচিনা ছুখীয়া মানুহে পদ-মৰ্যাদা বিচবাটো
বাওনাই চল্ল লগ পোৱাৰ দৰে কথা । আমি ছুখীয়া মানুহ ছুখীয়া
অৱস্থাবে থাকিহে ভাল পাওঁ ।

৪র্থ চাওডাং—হেৰ মুৰ্খ, তই বুজি পোৱা নাই নে তই নিজ ইচ্ছামতে
নিদিলে আমি জীয়েক বল কৰি হলেও লৈ যাব । বজাব আজা আহাৰ
ওপৰত এইদৰেও আছে । সেই দেখি তই আৰু চুপতি মাৰি নাধাকিবি ।
ভালে ভালে জীয়েক পুৱাই-পুৱাই পিন্ধাই-উবাই উলিয়াই দে ।

বতিকান্ত—(চকুলো টুকি টুকি) মই খিতাতে মৰিলোঁ । বজাই কাটে,
সমুদ্রে বুৰায় । এনেহলত যদি বজাব এনেকুৱাহে আদেশ তেনহলেবো
মোৰ আৰু কি উপায় আছে । তিনি ত্ৰৈলোক্যৰ গৰাকী হৈ যদি
স্বৰ্গদেৱে ছুখীয়াৰ এই একেজনী জীয়াবীকে বল কৰি হলেও নিবলৈ আদেশ
দিছে, তেনহলেনো মোৰ কি উপায় আছে । পিচত আপোনাৰকলে
তাইক নিলে ইফালে ধনীৰামে মোৰ ওপৰত খবচ-বৰচ নলবনে ?

কটকী—ভাবো দিহা নলগায় বুলি ভাবিছনে ? ধনীৰামৰ বাপেকবো
দাঁত নহব বজাবলৈ তোৰ জীয়াবী দিয়াৰ বাবে তোৰ ওপৰত খবচ
লবলৈ । তথাপি তইতৰ মন শান্ত কৰিবলৈ স্বৰ্গদেৱে তইতলৈ এই ৰূপ
চাৰি কুৰিও জীয়েকৰ বেচ স্বৰূপে দি পঠিয়াইছে । হৌ ন, আৰু জীয়েক
বেগতে উলিয়াই দে । ভালে ভালে উলিয়াই যদি দিয় তেন্তে তই সম্পদ
পাৰি । যাজে যাজে বজাব লবলৈ গৈ তাইক চাই-মেলিও আহিব পাৰিবি ।
আমি বল কৰি নিবলৈ হলে তই বাজব্ৰোহত পৰিবি ; আৰু বাজব্ৰোহত

পৰিলে নাজাননে কি গতি হব। সেইদেখি মনক বুজা। ভিতৰলৈ যা। জীয়েকক বচাই-বুজাই খুৰাই-খুৰাই কানি-কাপোৰ যি হয় এডোখৰ পিন্ধাই-উৰাই উলিয়াই দে। তোৰ কপাল ভাল বুলি ভাবিবি। যদিও বজাই সদাহতে তাইক লিগিৰী কৰি ৰাখিব, তথাপি কোনে জানে বজাই তাইক ৰাণীও পাতিব পাৰে। সেইদেখি তই আক অবুজ নহবি।

কটকী বাপুৰ এই কথাত বতিকান্ত ভিতৰলৈ গ'ল আৰু জীয়েকক খুৰাই-বুৰাই কানি-কাপোৰ অলপ গহনা-গাটৰি পিন্ধাই বৈলীয়েকে ধাকুৰি কান্দি কান্দি অলপ সাম্য হলত ফেকুৰি ফেকুৰি কান্দি থকা জীয়েক বহুদৈক আনি কটকী বাপুৰ আগত থিয় কৰি হাত যুৰি কলে:—“প্ৰভু-দেৱ! মোৰ আগলৈকো নাই পিচলৈকো নাই, এই একেজনী জীয়াৰীকে বজাই নিবলৈ ভাল পালে বলক লৈ গৈ থৈ আহোঁগে।”—এই বুলি জনালে। পিচত চাওডাং চাৰিজনক আৰু কটকী বাপুক অলপ জা-জলপান খুৰাই বতিকান্তই জীয়েকক লগত যাবলৈ ওলালত কটকীয়ে কলে—“হেব তই যাৰ নালাগে সদাহতে।”

বতিকান্ত—কেলেই মই লগতে লৈ গৈ থৈ আহিলে জানো কিবা জগৰ লাগিব?

কটকী—জগৰ লাগিবও পাৰে নালাগিবও পাৰে। বজাই আমাক আদেশ কৰিছে তোক টকা-শিকা দি সম্ভৱ কৰায়েই হওক বা বল কৰিয়েই হওক তোৰ জীয়েকক লৈ যাবলৈ। লগত তোক নিবলৈ কোৱা নাই। জানই দেখোঁ আমাৰ স্বৰ্গদেৱসকলৰ অলপতে জগৰ লাগে। পিচত জানোচা তোক লগত লৈ গলে অকল যে তোৰেই জগৰ লাগিব এনে নহয় আমিও বা জগৰত পৰোঁ সেই দেখিহে মানা কৰিছোঁ তই যাৰ নালাগে।

বতিকান্ত—ভেস্তে দেউ! কাৰোটি কৰিছোঁ মোৰ এই অকালন জীয়াৰীজনীয়ে যেন একো দুখ নাপায়।

কটকী—হেব! তই চিন্তা নকৰিবি। তাই মহা সুখত থাকিব। মাজে মাজে তই কোনো প্ৰকাৰে সংৰাম চাৰিঙ্গীয়া ফুকনক জনাই তেওঁৰ হতভোৰাই বজাবপৰা অনুমতি লৈ বজাবলৈ গৈ জীয়েকক চাই-মেলিও

আহিব পাৰিব। যদি বজাৰ চকুত লাগে তেন্তে তাই গাভৰু হ'লে তাইক বাণীও কৰিব পাৰে। যদিহে বজাৰ চকুত নোলাগে অথবা তাইক বাণী কৰিব নোৱাৰে তেনেহলে বজাৰৰ পূৰ্বাংগৰ নিয়মমতে তিনি বছৰৰ মূৰত তাইক আকৌ তইতকৈ ওলোটাই দিব।

ধনীৰাম—প্ৰভুদেৱ ! তাই উলটি আহিলে তাইক আমাৰ জাতিৰ ভিতৰত লবনে ?

কটকী—কেলেইনো নলব। আহোমসকলক আমি যেতিয়াই হিন্দু ধৰ্মৰ ভিতৰত লৈছো তেতিয়াই আহোমৰ সংসৰ্গত আমাৰ হিন্দু জাতিৰ মানুহ থাকিলেনো কেলেই জাতিকুল হেৰুৱাব ?

বতিকান্ত—“প্ৰভুদেৱ ! যদিও আমাৰ আহোমসকলক আপোনালোকে হিন্দু কৰিছে তথাপি দেখোন তেওঁলোকৰ আগত একো নকলেও পিচত আপোনালোকৰ নিচিনা বান্ধু-সজ্জনসকলেই আহোমক মেলেছ বুলি কয়।” হোজা ধনীৰামৰ এই কথাত আমাৰ কটকী বাপুৰ ঋণ উঠি কলে—হেৰ গক ! যদি তোৰ সমাজে সহজে তাইক উলটি আহিলে নলয় তেনেহলে এক চম্ভাষণ পৰাচিত কৰাই ব্ৰাহ্মণক দান-দক্ষিণা কৰিলেই জাতিত উঠিব পাৰিব। তই ইয়াকো বুজনে ?”

ধনীৰাম—বুজোঁ। প্ৰভুদেৱ ! পিচত পা-পৰাচিত কৰোৱাবলৈ বামুণক খুৱাবলৈ গোট-জাতিক ভোজ দিবলৈ ধননো পাম কৰণবা ?

কটকী—হেৰ মহামুৰ্খ ! এয়া ধন দিছো নহয়।

ধনীৰাম—দেউ ! এই ধনৰ এভাগ বতিকান্ত মেথিক দিব লাগিব—বাকীখিনিৰে সদাহতে এটা পাইক ধৰি ম'হ-গক চৰোৱাব লাগিব আৰু তিনি বছৰলৈ এই ধন বহি থাকিবনে ?

কটকী—“হেৰ অৰুজন গক, জীয়েৰ উলটি আহিলে জীয়েবেনো বজাৰৰপৰা সুদা হাতে আহিবনে ? বজা-বাণীক কৈ ধন-বিত্ত নানিবনে ? যদি নানে বা আনিব নোৱাৰে তেন্তে মূঠৰ জাতত। তাত কাৰনো দইন পৰিব ? এই কথা কৈ কটকী বাপু উঠিব। ফেকুৰি ফেকুৰি কান্দি থকা বহুদৈক মাজত কৰি লৈ কটকী আৰু চাওভাঙাই গ'ল। বতিকান্তে চকুৰ লো মছিলে। মাক কমলাপ্ৰিয়াই বিনাই বিনাই কান্দিছে। চাওভাঙাইতে বহুদৈক নৈ পাৰ কৰি নি সংবামে ফুকনত ভেটিছে। সংবামে নিজৰ মাক আৰু ভনীয়েকক লগত

দি বহুদৈক নি বজাৰ ভেটিলে । বজাই বহুদৈক তেওঁৰ ঘাই লিগিৰীৰ
ঘাৰ দি বাখিলে । লিৰা বাহন্য সংবামে দিয়া ছকুৰি কণৰ চাৰি-
কুৰিহে কটকী বাপুৰে বতিকান্তক দিছিল । সংবামে বজাবপৰা
দুশ কণ লৈছিল ।

প্ৰয়োজন অধ্যায়

বজাঘৰত

বজাঘৰ পাবৰ দিনাই বহুদৈয়ে মনৰ দুখত মাক-বাপেকলৈ মনত
পৰি কান্দি কান্দি চুক এটাৰ বহি থাকোঁতে বাজমাৰে সেই পিনেদি
আহি তাইৰ নিচিনা দীপ-লিপ ছোৱালী এজনীয়ে বহি বহি কান্দি থকা
দেখি তাইক মাতি নিজৰ খোঁটালীলৈ নিলে আৰু তাত বাজমাৰে
নিজৰ আসনত বহি তাইক সুধিলে :—হেৰ ছোৱালীজনী ! তই
কৰপৰা আহিছ ? তোৰ নাম কি ? তোৰ কোন কোন আছে ?
তই কেলেই কান্দিছ ?”

বহুদৈ—ঈশ্বৰী । মোক মাজুলীৰ কমলাবাৰী গাঁৱৰপৰা বজাঘৰীয়া
চাওডাং আৰু এজন কটকী বাপু গৈ আই-বোপাইৰ ফুকৰপৰা কাঢ়ি
আনি মোক সংবাম বোলা সেই চাৰিঙ্গীয়া ফুকনজনৰ ঘৰলৈ
আনিলে । চাৰিঙ্গীয়া ফুকনজনে তেওঁৰ মাক আৰু ভনীয়েকক মোৰ
লগত দি মোক লৈ আহি বজাক ভেটিলে । বজাই মোক কৈছে মই
হেনো কিবা বোলে স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰৰ হাতধৰী লিগিৰী হলে ।”

ৰাভয়াও—অ মই বুজিলে ।। তোক সেই সংবাম ফুকনে আনি
বজাক দিছে । পিচত তইনো কান্দিছ কেলেই ?

বহুদৈ—দেউতা ঈশ্বৰি ! মোৰ আই-বোপাইলৈ মনত পৰিছে আৰু
ইয়াত দেখোন মোৰ ভয় লাগিছে ! হাতধৰী লিগিৰীনো কি মই
তাকে বুজা নাই ।

বাজমাও—তোৰ মাৰ-বাৰেব আছে ?

বহুদৈ—আছে ।

বাজমাও—ভাই-বুকাই একা ?

বহুদৈ—একেটা সক ভাই আছে ।

বাজমাও—তোৰ জাতি কুল কি ?

বহুদৈ—সোণাৰি কলিতা ।

বাজমাও—তোক বজাই হাতধৰী লিগিৰী পাতিছে ?

বহুদৈ—হয় দেউতা ঈশ্বৰি ! পিচত হাতধৰী লিগিৰীৰ বা কাম কি ?

বাজমাও—তোক বজাই যেতিয়া যিটো কাম পাছে সেইটো কৰিব লাগিব । যেনে বজাই যদি কয় লিগিৰী তই চাংমাইক হুৰি আহি ভোজন মেলৰ সময় হৈছেনে—তই তেতিয়াই হুৰি আহি বজাক আঠ লৈ জনাব লাগিব হৈছে নে নাই হোৱা । মুঠৰ ওপৰতে বজাই যেতিয়াই যিটো কাম পাছে কৰিব লাগিব ।

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰি ! বজাৰ কথা মতে যদি কাম নকৰো বা কৰিব নোৱাৰো তেন্তে ?

বাজমাও—তেতিয়া বজাই তোক কাটি পেলাব পাৰে ।

বহুদৈ—গা-মূৰ অস্থৰ থাকিলে ?

বাজমাও—আগধৰি আঠ লৈ জনাব লাগিব । তেনেকুৱা কৰিলে বজাই বুজি-হুজি তোক জিৰাবলৈ দিব ।

বহুদৈ—দেউতা ঈশ্বৰি ! মোৰ ভয় লাগিছে । মোৰ ইয়াত কেৰে নাই । জানোবা কেতিয়াবা কিবা জগৰ লগাওঁ ।

বাজমাও—তই ভয় কৰিব নেলাগে । তই সততে মোৰপৰা আশ্ৰয় আৰু সহায় পাবি । পিচত তই মোৰ এটা কাম কৰিব লাগিব । তেনেকুৱা হলে মই তোক মাৰব দৰে মৰম কৰিম ।

বহুদৈ—কি কাম বা কৰিব লাগে আজ্ঞা কৰক মাতৃ ।

বাজমাও—সেইটো একো টান কাম নহয় । নিতৌ বজাৰ লগৰীয়া সংৰাম, জয়ৰাম ইত্যাদি ডেকা বংচৰালৈ আহি বজাৰে সৈতে কেনেকুৱা খেমালি-ধুমুলা কৰে, কেনেকুৱা কথা-বতৰা পাতে মোক নিতৌ তই শুবৰ আগেয়ে আহি জনাবি ।

বহুদৈ—ভাল ঈশ্বৰি, সেইদৰে কৰিম ।

চতুৰ্দশ অধ্যায়

দয়াবাম

যিদিনাখন 'বহুদৈক বজাবলৈ লৈ গৈছিল সেইদিনা দয়াবাম ঘৰত নাছিল। দয়াবাম প্ৰায় এবোলাৰ বাবে আঁতৰ শালমৰা গাঁৱত থকা মোমায়েকৰ ঘৰলৈ গৈছিল। পিচদিনা মোমায়েকৰ ঘৰৰপৰা উলটি আহি ঘৰ পাই যেতিয়া শুনিলে বহুদৈক বজাবৰ চাউদাং আৰু কটকীয়ে লৈ গল, তেতিয়া সি মৰ্মান্তিক দুখ পাই মুচ্‌ক্‌ গল। তাৰ পিচত বাপেক আৰু মাহীমাকৰ আঁৰে আঁৰে কান্দি হুনিশামান ঘৰত থাকি ঘৰৰপৰা চাউল, চৰু আৰু অলপ ধন-বিত্ত হাতত লৈ কোনো বৰমে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈ পাৰ হৈ বজাৰ নগৰলৈ আহিল আৰু বহুদৈক এবাৰ মাথোঁ হলেও লগ পাবলৈ আশা কৰি-কুৰিদিন মানলৈকে বজাৰ হাউলিৰ চাৰিওকাষে ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে; কিন্তু তাৰ সমস্ত চেকা বিফল হ'ল। বজাৰ হাউলিৰ ভিতৰলৈ অচিনাকি মানুহৰ সোমাবৰ কোনো সাধ্য নাই। বাটচ'বাত পৰীয়া। বিনা অনুমতিত বজাৰ হাউলিৰ ভিতৰৰপৰা পকৰা-পিপৰা এটাও ওলাব নোৱাৰে। কুৰি দিনে ঘূৰি-পকিও বহুদৈক নেদেখি বেচাৰিয়ে নিজৰ মনৰ দুখ মনতে সামৰি ঘৰলৈ উলটিল। ঘৰত মাহচেষক মান বন-বাৰী একো নকৰি প্ৰায় নেখাই-নলৈ অলিয়ালি-বলিয়ালি কৰি কটালে। অবশেষত এদিন বাপেক-মাহীয়েক কাকো একো নকৈ নিকল্লেহ হ'ল। বাপেকে অনেক বিচাৰিও দয়াবামক নাপালে। কোৱা বাহুল্য ধনীৰামে বতিকান্তৰপৰা ভাবত দিয়া বস্ত্ৰবিলাকৰ মূল্য স্বৰূপে ৰূপ একুৰি লৈ পুত্ৰশোক সামৰিলে।

পঞ্চদশ অধ্যায়

বজা আৰু সংৰাম

বজাঘৰত থকাৰ পাঁচ মাহমানৰ মূৰতে অৰ্থাৎ ফাগুনৰ পাঁচদিন যাওঁতে বহুদৈয়ে বজাঘৰতে কইনা-কাল পালে। হিন্দুৰ দস্তৰ মতে তাই সাতদিনলৈকে ব্ৰত ধৰি নিজৰ খোঁটালীতে সোমাই বল। লগৰ ভাদৈ আৰু আখণীয়ে তাইক সেই কেইদিন উপহাৰ-কাৰণ খাবলৈ ঘোঁগাৰ কৰি দিলে আৰু সাতদিনৰ দিনা তাইক নোৰাই-ধুৱাই শুচি কৰিলে। কইনা-কাল পাই উঠিবৰে পৰা তাই দিনক দিনে আৰু শুনীয়া হব ধৰিলে। তাই কপে ভুবনমোহিনী হব ধৰাত তাইৰ কপত বজা দিনক দিনে আকৃষ্ট হৈ এদিন বজাই তেওঁৰ লগৰীয়া সখি সংৰামক অকলৈ মাতি আনি স্মিলিলে—“সতাই সখি, মই বহুদৈক চকলং পাতি বিয়া কৰাই বাণী কৰিব খোজো, তুমি কি কোৱা ?”

সংৰাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে কৰে। বুলিলে যি ইচ্ছা তাকে কৰিব পাৰে। তথাপি বন্দীয়ে কথা একাষাৰ জনাব খোজে।

বজা—কি কথা নিৰ্ভয়ে জনোৱা।

সংৰাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ ! বহুদৈ লিগিৰী নিচেই সামান্য কাঁড়ী পাইকৰ ঘৰৰ জীয়াৰী। তাইক বাণী পাতিলে অনৰ্থ ঘটিব পাৰে। আমাৰ আপই চুই-খায়ে নাযাব। বোধকৰো বৰগোহাঁই আৰু বৰপাত্ৰ-গোহাঁয়ো সন্মত নহব। এনেয়ে বুঢ়াগোহাঁয়ে স্বৰ্গদেৱক ভাঙি নিজে বজা হবলৈ চেলু বিচাৰি আছে। পিচত স্বৰ্গদেৱে এই কাম কৰিলে সি তাৰ ইচ্ছা পূৰ কৰিবলৈ সন্নিধ্য পাব। সেইদেখি বন্দীয়ে অনাওঁ স্বৰ্গদেৱে তাইক বাখনী স্বৰূপে বাখি আমাৰ সাতধৰীয়া আহোম ডাঙৰীয়া এজনৰ জীয়াৰী এজনকে বিয়া কৰাওক। ৰাজমাৰকো স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে এই বিষয়ে সন্নিধ্য-পুচি চাওক।

বজা—আইদেউতাক অৱশ্যে জনাম। পিচত বহুদৈ লিগিৰীক বেতিয়াই এটা ডেকালৈ খোজা-বঢ়া কৰাব পিচত যোব ইয়ালৈ জনা

হৈছে তেতিয়াই তাইক বাণী নকৰাকৈ তাই যে মোৰ বাধনী হবলৈ সন্মত হব এইটোও মই আশা কৰিব নোৱাৰোঁ। বিশেষ তুমিয়ে দেখোন কৈছা তাই হেনো সেই ডেকাটোৰ লগত সৰুৰেপৰা একেলগে নাচি-বাগি ডাঙৰ হৈছে।

সংবাম—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ। ল'ৰাকালিত কি ডেকা কি গাভৰুৰে মাছ মাৰোতে, ভুই ৰোওঁতে, বিহ গাওঁতে আৰু নাচোঁতে যি প্ৰেমৰ আলাপ কৰে তাৰ মূল্য একো নাই। ভাগ্য-চকৰিয়ে কাক কেনি নিয়ে তাৰ ঠিকনা নাই। যেতিয়ালৈকে তিবোতা পুৰুষৰ শয্যাশায়িনী নহয় তেতিয়ালৈকে সেই তিবোতা বা গাভৰুৰ প্ৰেম সেইজনী পুৰুষলৈ স্থায়ী নহয়। বহুদৈয়ে যি স্থলত দয়্যামৰ তিবোতা হৈ পোৱা নাই সেই স্থলত তাইৰ দয়্যামলৈ প্ৰেম স্থায়ী নহয়। স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে অলপ ফুলিয়াই তাইক প্ৰেম-সম্ভাষণ কৰিলেই তাই স্বৰ্গদেৱক ভজিব। এবাৰ ভজিলেই পিচত তাইক স্বৰ্গদেৱে যি ভাবে বাখো বোলে সেই ভাবেই বব।

বজা—সৰি ! তেন্তে মই তাইকো এবাৰ জোকাই চাওঁ—তাৰ পিচত আইদেউতাকো হুধি-পুছি আকৌ যি হয় তোমাক জনাম।

সংবাম—ভাল স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ। এতিয়া বন্ধী বিদায় হমনে ?

বজা—হব পাৰ।

বোড়ৰ অধ্যায়

বজা আৰু বহুদৈ

সংবামক বিদায় দি উঠি বজাই তেওঁৰ আঠ বছৰ বয়সীয়া সাধনী নামৰ হাতধৰী লিগিবীজনীক বহুদৈক ৰংচ'বালৈ মাতি আনিব পঠালে। সাধনীয়ে গৈ বহুদৈক মাতি আনিলে। বহুদৈয়ে আঠলৈ বজাক সেৱা

জনোৱাত বজাই কলে—“বহুদৈ, মই আজি তোক কথা এটা শুনিব খোজোঁ। তই আচল সচা কথা কবিনে ?”

বহুদৈ—কম স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ !

বজা—তই মাৰ বাপেৰৰ ঘৰত থাকোঁতে সেই যে ডেকাটোৰে সৈতে উমলি-জামলি ফুৰিছিলি তাৰে সৈতে কোনো দিন তোৰ হাত-বাত হোৱা নাছিলিনে ?

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ ! কি হাত-বাত বা বেটীয়ে বুজিব পৰা নাই।

বজা—অৰ্থাৎ কোনো দিন চ’তত নিশা বিহত নাটোঁতে তই তাৰ ভিৰোতা হোৱা নাছিলিনে।

বহুদৈ—(তললৈ মূৰ কৰি নিকন্তৰ)

বজা—ক বহুদৈ সঁচা কথা ক !

বহুদৈ—(সেপ ঢুকি) স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ। এতিয়ালৈকে তো বেটীক আই-বোপায়ে তালৈ বিয়াকে দিব পৰা নাই নহয়।

বজা—বিয়া নোহোৱাকৈয়ে জানো ডেকাই গাভৰুৰ লগত সহবাস নকৰে ?

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে কি সহবাসৰ কথা কয় বেটীয়ে বুজিব নোৱাৰে। গাঁৱে-ভূঁয়ে নাটোঁতে বাগোঁতে কোনো ডেকাই কোনো গাভৰুক ভাল পাই সেই কথা তাইক জনাই তাই তালৈ আহিবনে নাহিব অথবা বিয়া সোমাবনে নোসোমাব এনেকুৱা কথা সোধে। পিচত সন্মতি জনালে যেই গাভৰুৰ লগত সেই ডেকাৰ যেনে তেনে বিয়া হয়।

বজা—কিয় সতাই সখিয়ে দেখোন কৈছে যে বিয়া নোহোৱাকৈয়ে অনেক গাভৰুৱে ডেকাই সৈতে নিশা চ’তৰ বিহত মতা-মাইকী হয় আৰু শেহত তেনেকুৱা গাভৰুও আন ডেকালৈ যায় আৰু তেনেকুৱা ডেকাইও আন গাভৰু আনে বা বিয়া কৰায়।

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ ! সৎসাম ফুকনৰ নিচিনা জনৰ লগত অথবা নগৰত ডেকাই গাভৰুৱে তেনেকুৱা কৰিলেও কৰিব পাৰে বেটীয়ে সেইটো নাজানো ; কিন্তু আমাৰ গাঁৱত হলে তেনেকুৱা পাপাচাৰ নহয়। যি গাভৰুৱে বিহত বা আন সময়ত কোনো ডেকাক কথা দিছে সেই গাভৰু সেই জনলৈ যাবই যাব।

বজা—ভেসে তয়ো সেই দৰে তোৰ সেই ডেকাটোক কথা দিছিলিনে ?

বহুদৈ—সি বৰ নৈব পানী ছুই শপত কাটিছিল যে সি মোত বাদে আন কাকো বিয়া নকৰাব। মোক নাপালে হেনো সি হয় নৈত কাঁপ মাৰি মৰিব নতুবা বৰাগী হব।

বজা—আও। ইমান নে ?

বহুদৈ—হয় স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ !

বজা—পিচত বহুদৈ ! তোক মই কথা এটা কওঁ। মই তোৰ কপত ভোল গৈয়ে তোৰ মাৰ-বাণেশক ধন-বিত দি কিনি আনিছো। মই তোৰ কপত বলিয়া। তই দয়াৰামলৈ পাহৰি মোত ভজ।

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ ! বেটীক স্বৰ্গদেৱে কাটিবও পাৰে মাৰিবও পাৰে। কিন্তু মই সেইটো কবিলে বেচাৰ। দয়াৰামৰ যে আশা ছেদ হ'ব। অলপতে মোৰ পিতাদেৱে মোক চাবলৈ আহোঁতে দয়াৰামৰ কথা সোধোঁতে কৈছে দয়াৰাম হেনো মোৰ শোকতে ক'লৈ গল, ক'ত মৰিল, কি হ'ল কেৰে কব নোৱাৰে।

এই বুলি কৈ বহুদৈয়ে চকু চলচলীয়, কবিলে।

বজা—বহুদৈ ! তোৰ কথা শুনি মই দুখ পাইছোঁ। বাক মই যদি তোক বিয়া কৰাই মোৰ বাণী পাতো তেনেহলেও দয়াৰামক নাপাহৰিবিনে ?

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰ ! দুখনী বহুদৈ সামান্য ডকতৰ জীয়াৰী হৈ ইন্দ্ৰবংশী স্বৰ্গদেৱৰ যোগ্যা হব নোৱাৰোঁ। বিশেষ মই দয়াৰামক পাহৰিব নোৱাৰিম।

বজা—বাক মই যদি ছোৰাংচোৰা মেলি দয়াৰামক বিচাৰি আনি তোৰে সৈতে সমিল-মিল কৰি তাক আন এজনী ধুনীয়া গাভৰু বিয়া কৰাই দিওঁ তেতিয়া তই মোক ভাল পাবিনে ? মোৰ বাণী হবিনে ?

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰে যদি দয়াৰামক আনি তাৰ মন পৰীক্ষা কৰি তাক আন এজনী বিয়া কৰাই দিয়ে আৰু সিও তাত সন্মত হৈ মোক ভাগ কৰে তেতিয়া এই বেটীয়ে স্বৰ্গদেৱৰ চৰণ সেৱা কৰিবলৈ পিচ হুহুহুৰিম। স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰক ভাল পাম।

বজা—তেন্তে বহুদৈ মই দয়াৰামক বিচৰাওঁ। পিচত মোক এটা ছৰাকে হলে দিবিনে ?

বহুদৈ—স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰৰ বিধিৱতে বাণী নোহোৱালৈকে বেটীয়ে স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰক বেটীৰ মুখখন আগ বঢ়াব নোৱাৰে। বেটীয়ে স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰক বেটীস্বৰূপে—ৰাজভক্ত প্ৰজস্বৰূপে স্বৰ্গদেৱ ঈশ্বৰক পদত চুখন কৰে।।

এই বুলি গৈ বহুদৈয়ে বজাৰ ছয়ো ভৰিত ছটা চুমা খালে। বজাই বহুদৈৰ কথাত আৰু আচৰণত পৰম প্ৰীত হৈ বহুদৈৰৰ মুখত ধপৰিয়াই কলে—“বাক বহুদৈ, এদিন নহয় এদিন তোক মোৰ বাণী কৰিম। অৱেশ্যে মই আগেয়ে দয়াৰামক আনি তাৰ মন দোহোৱা ফালে ঢাল খুৱাই লৈহে তোৰ প্ৰেম বিচাৰিম। কিয়নো আমাৰ ইন্দ্ৰবংশী বজাসকলৰ দস্তৰ আছে যে বজাই কাৰো পেলনীয়া যোৱা (কাৰৰ বা মনৰে হওক) গ্ৰহণ নকৰে। তোৰ মোলৈ একান্ত প্ৰেম নহলে মই তোক বাণী কৰিব নোৱাৰোঁ।

সপ্তম অধ্যায়

বজা আৰু ৰাজমাও দেউতা

শিচদিনা বাতিপুৰা বজা শয্যাৰ পৰা উঠি মুখ-হাত ধুই জলপ আ-জলপান ৰাই ৰাজমাও দেউতাৰ ওচৰলৈ গল আৰু ৰাজমাৰক সেৱা কৰি জনালে—“আই দেউতা ! মই কণা এটা স্তম্ভিত আছিলো।”

ৰাজমাও—কি কথা কোৱা মোৰ গোহাঁইদেৱ ?

বজা—আইদেউতা ! মই মোৰ হাতধৰী এই বহুদৈ নামৰ লিগিৰী-জনীক বিয়া কৰাই বাণী পাতিব খোজোঁ।

ৰাজমাও—হিঃ গোহাঁইদেৱ ! তোমাৰ নজৰ ইমান হীন হলনে ? তাই দেখিবলৈ ধুনীয়া হলেও কাড়ী পাইকৰ দৰৰ জীৱাৰী। তাইক বাণী পাতিলে আমাৰ মান-ব্ৰহ্মদাৰ হানি হয়।